

Костянтинівські кургани

У зв'язку з необхідністю розорювання курганів на землях колгоспу «Україна» Пологівського району у серпні 1975 р. Запорізький краєзнавчий музей провів тут охоронні розкопки.

Курганна група була розташована за 8—10 км від р. Конки, на полі № 2 і складалася з чотирьох великих курганів та плям коло них. Розкопано два насипи.

Курган № 1 (доби бронзи) розташований за 300 м на південь від околиці с. Костянтинівка та за 150 м на схід від шляху Костянтинівка — Пологи. Він мав висоту 1,45 м та діаметр 56 м. Насип складався з основного та досипки зі східного боку. У кургані знайдено два поховання.

Поховання № 1 (рис. 1), основне, належить до зрубно́ї культури. Воно містилось за 1,4 м на південь від центра. Верхні контури його зафіксовані у насипу на глибині 0,25 м від поверхні. Поховання являло собою кам'яний ящик, споруджений з трьох поставлених на ребро вапнякових брил. Четверта брила була порушена і лежала горизонтально. Поховання порушене, про що свідчили плити перекриття, які лежали окремо. Орієнтовано кам'яний ящик зі сходу на захід. Розміри його зовнішнього контуру — 1,6 × 1,5 м, а внутрішнього — 1,3 × 0,75 × 0,95 м; розміри брил: південна — 0,7 × 0,3 × 1,1 м, північна — 0,7 × 0,35 × 1,05 м, західна — 0,7 × 0,27 × 0,8 м, східна — 0,5 × 0,3 × 0,8 м. Поховання виявлене на давньому горизонті. Глибина його — 0,95 м від поверхні насипу. На дні могильної ями лежали дуже зотлілі кістки від нижніх кінцівок похованого. Якщо судити з розташування кісток, він був покладений на лівому боці, скорченої, головою на схід. У північно-західному кутку поховання знайдено маленький уламок від ліпної посудини.

Поховання № 2 (кенотаф?) розташоване за 2 м на захід і за 2 м на північ від «0». Верхній контур вхідної ями зафіксований на глибині 1,3 м у чорноземі. Вона круглої форми, діаметром 1,1 м. Дно її — на глибині 2,1 м. Заповнення — глина з чорноземом. Вхідна яма являла собою вертикальний колодязь з трьома східцями з північно-східного боку. Камера розміщувалась з південно-західного боку останньої перпендикулярно до її осі. Дно камери нижче дна вхідної ями на 0,2 м на початку і 0,25 м біля південно-західної стінки. Камера у плані овальної форми, з напівсферичним склепінням, орієнтована по осі північ-північ-схід — південь-південь-захід; довжина її — 1,2 м, ширина — 0,9 м, висота склепіння — 0,85 м. Кістки скелета та інвентар відсутні.

Курган № 2 був розташований за 50 м на північний захід від першого. Насип його напівсферичний в перетині, овальний в плані і витягнутий з півночі на південь. Діаметр — 35 м з півночі на південь і 30 м із заходу на схід, висота — 0,56 м.

За 8 м на північ від центру в північній частині кургану, на глибині 1,0 м був простежений ривчак (рис. 2), який утворював півколо з вигином на північ. Ширина ривчак — 0,4—0,6 м, глибина — 1,0 м, дно заокруглене. Знахідок тут не було.

Поховання № 1 (зрубне, основне) виявлене за 0,8 м на південь від центру. Материковий викид добре простежувався з південного боку центральної бровки. Верхній контур могильної ями зафіксовано на глибині 0,7 м від рівня давньої поверхні. Могильна яма прямокутної форми з заокругленими кутами, орієнтована з заходу на схід (рис. 1). Розміри її — 2,2 × 1,1 м, глибина — 1 м від давньої поверхні. Стіни вертикальні, дно нерівне, пошкоджене гризунами. Заповнення ями — чорнозем з домішками глини. Небіжчика було покладено на лівому боці, скорченого, головою на північ-схід-схід. Ліва рука простягнута вздовж тулуба, позицію правої простежити не вда-

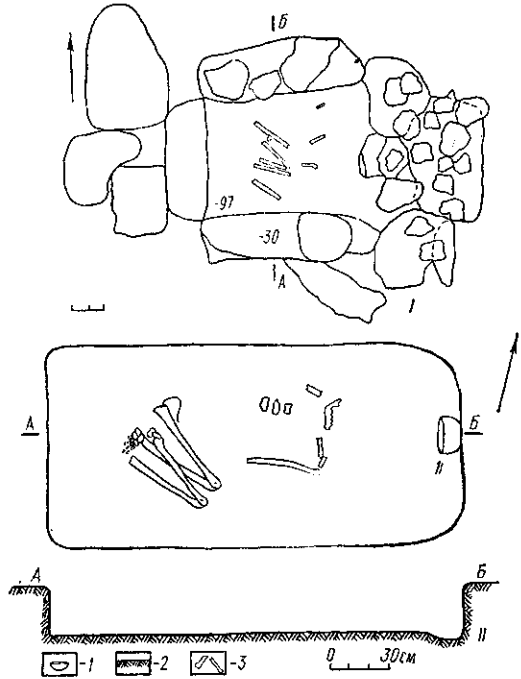

Рис. 1. Костянтинівські кургани. Плани поховань:

I — курган № 1, поховання № 1; II — курган № 2, поховання № 1; 1 — горщик, 2 — материк, 3 — кістки людини.

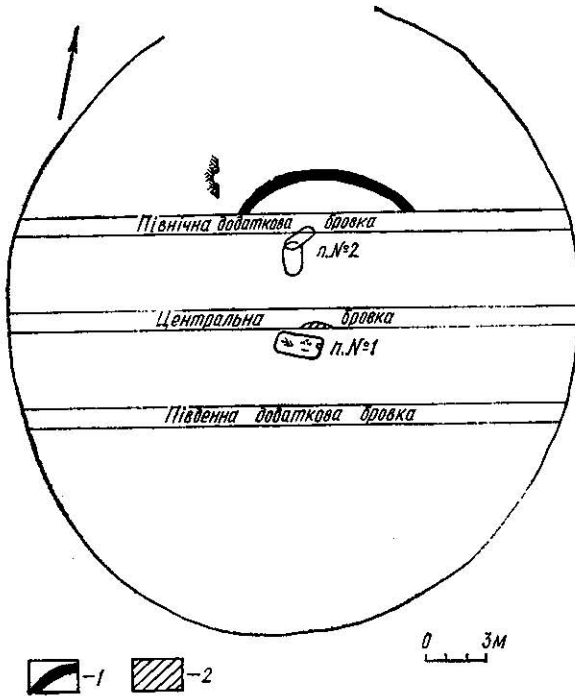

Рис. 2. Загальний план кургану № 2:

1 — рівчак; 2 — материковий валик.

лося. Ноги зігнуті під гострим кутом у крижових кістках і колінах. Під східною стінкою, напроти тім'я похованого стояла сіро-глиняна ліпна посудина з прямим заокругленим краєм вінець, ребристими високими плічками та конічним тулубом, що звужувався до плоского дна з закраїнами. Під краєм вінець проходить наліпний валик, розчленований навскісними відбитками палички. Висота горщика — 19 см, діаметр вінець — 19,5 см, діаметр денця — 12 см (рис. 3).

Поховання № 2 (кенотаф) містилося за 2,5 м на північ від центра. Вхідна яма прямокутної форми розмірами 1,7 × 1,0 м, орієнтована з півночі на південь. Вона являла собою вертикальну шахту з чотирма східцями з південного боку. Вхід до камери — з півночі, на глибині 2,1 м від поверхні. Ка-

мера овальної форми розташована під кутом до вхідної ями, орієнтована по лінії північний схід — південний захід. Розміри її — 2,3 × 0,75 м, висота стелі — 0,7 м, глибина — 2,42 м. Будь-які знахідки відсутні.

Обидва досліджені кургани датуються добою пізньої бронзи. Насипи споруджені над похованнями зрубної культури. Овальні за формою насипи конструктивно відповідають третій групі довгих могил Нижнього Подніпров'я (за класифікацією В. В. Отрощенка)¹. Поховальні споруди — кам'яний ящик на давньому горизонті (к. № 1, п. № 1) та материкова яма (к. № 2, п. № 1) мають близькі аналогії в зрубній групі Рясні Могили поблизу с. Балки Запорізької області. В матеріалах цієї ж групи є й посудини з наліпним валиком під краєм вінець², аналогічні горщику з поховання № 1 (к. № 2). Посудина дає змогу уточнити дату могильника і віднести його до сабатинівського етапу зрубної культури (XIV—XVII ст. до н. е.)³.

Розкопками курганів поблизу с. Костянтинівка розпочалося археологічне вивчення Пологівського району, який залишався до останнього часу «білою плямою» на археологічній карті Запорізької області.

Рис. 3. Посудина з поховання № 1 (курган № 2).

¹ Отрощенко В. В. Конструктивные особенности длинных курганов Нижнего Поднепровья. — В кн.: Открытия молодых археологов Украины, ч. 1. К., 1976, с. 17.

² Отрощенко В. В., Савовский И. П., Томашевский В. А. Курганная группа «Рясные могилы». — В кн.: Курганные могильники Рясные могилы и Носаки. К., 1977.

³ Тереножкин А. И. Основы хронологии предскифского периода. — СА, 1965, № 1, с. 65.